

# DECEMBROVÝ ŠTRAJK ROKU 1920 NA SLOVENSKU A JEHO DÔSLEDKY

---

FERDINAND VRÁBEL

Československý štát vznikol 28. októbra 1918, ale boj o územnú celistvosť štátu a aj o jeho charakter ešte trval viac ako dva roky. Nový štát bol nútený svoju suverenitu a hranice brániť silou. K tomu sa pridala aj zápas o demokratický charakter štátu a jeho parlamentné zriadenie, pretože krajná ľavica sa podobne, ako nemecká, poľská a maďarská menšina, stavala k nemu nepriateľsky. Nepriaznivý dopad mal aj vpád maďarskej Červenej armády Maďarskej republiky rád Bélu Kuna. Situáciu najmä na Slovensku komplikovali aj radikálne živly spojené s maďarskými bolševikmi. Naplno sa to prejavilo vlnou štrajkov a protestných akcií z ktorých najmohutnejší bol Generálny štrajk v decembri 1920.

Od vzniku Československa – najmä v rokoch 1919–1920 prebiehal spočiatku len ideový, neskôr aj ozbrojený zápas nielen o územnú integritu mladého štátu (české pohraničie, Sedemdná vojna na Těšínsku a boje na Slovensku), ktorý položil základy aj vznikajúcej čs. armáde, ale určil aj hlavné zásady vnútropolitického usporiadania Československa.

Ľavicové hnutie v Československu bolo jedným z hlavných prúdov medzi politickými stranami, čo sa ukázalo aj v prvých parlamentných voľbách v roku 1920, keď ako najsilnejšia strana z volieb vyšla sociálna demokracia. Ale ľavicové hnutie sa začalo štiepiť už pred decembrom 1920, keď jeho radikálna časť začala vystupovať proti vláde, proti pravicovým vodcom sociálnej demokracie a trvala na obhajobe životných záujmov robotníckej triedy s heslami o prerastení národnej a demokratickej revolúcie z roku 1918 do socialistickej revolúcie. Pri príležitosti 2. výročia revolúcie vyšiel na titulnej strane ružomerskej Pravdy chudoby článok pod názvom *Socializmus zachráni republiku*, prostredníctvom ktorého radikálni slovenskí sociálni demokrati upozorňovali proletariát, že po roku 1918 ochaboval v triednom boji a zaujal voči buržoáznej triede značne zhovievavý postoj, ktorý sa vraj prejavil v národnom šovinizme robotníctva, typickom pre prvé týždne a mesiace od prevratu.<sup>1</sup>

V roku 1920 došlo k násilnému obsadeniu Lidoveho domu, sídla sociálnych demokratov, kde sa nachádzala aj tlačiareň, kde sa tlačilo Právo lidu, políciou a žandárstvom napriek odporu ľavice.

---

<sup>1</sup> In: Pravda chudoby 1, č. 7, 28. 10. 1920, s. 1.

Po vážnych politických turbulenciách, ktoré v sociálnodemokratickom hnutí prebiehali otvorene od septembra 1920 – 14. septembra rezignovala vláda Vlastimila Tusara. Na porade konanej 12. septembra 1920 medzi T. G. Masarykom, V. Tusarom a A. Švehlom prišlo k rozhodnutiu, aby vláda podala demisiu. Nahradila ju úradnícka vláda Jana Černého (15. 9.1920–26. 9. 1921).

Na počiatku decembra 1920 polícia obsadila Lidový dům, ktorého formálnym vlastníkom bolo družstvo Cíl, za ktoré bol oprávnený konať sociálnodemokratický predák Antonín Němec. Bola tam aj tlačiareň, v ktorej sa tlačilo Právo lidu a Večerník Práva lidu, ale aj ľavicové Rudé právo. Politické strany mali zo zákona zakázané vlastníť nehnuteľnosti. Štátna moc zasiahla v prospech vlastníka Antonína Němca, predstaviteľa pôvodného reformného krídla strany.

Lidový dům však na svoju činnosť využívala ľavicová marxistická frakcia strany. Tá v reakcii na obsadenie budovy, vyhlásila generálny štrajk a uverejnila aj ďalšie požiadavky, medzi inými požadovala aj demisiu úradníckej vlády, zvýšenie plátov, vznik robotníckych rád, ktoré mali mať podiel na riadení podnikov atď. sa uskutočnil v dňoch 10. až 17. decembra. Generálny štrajk sa uskutočnil s rôznou intenzitou v jednotlivých krajoch. V oblasti Kladna, Mostu, Hodonína a Třebíča, na Slovensku vo Vrábľoch a vo Zvolene došlo aj k násilnostiam. Bolo vyhlásené stanné právo a na potlačenie demonštrácií povolali okrem četníkov aj vojsko; zatkli 3 000 demonštrantov (neskôr boli amnestovaní). Za obeť padlo celkom 14 osôb – zastrelených priemyselných a poľnohospodárskych robotníkov.

Slovenský proletariát bol oveľa menej početnejší ako český a mal aj menej skúseností. Sociálna demokracia mala na Slovensku aj menej stúpencov a politickú scénu tam po 1921 ovládala klerikálna Slovenská ľudová strana na čele s Andrejom Hlinkom. Dňa 19. marca 1919 sa v Trenčíne zišlo 51 zástupcov sociálnej demokracie a odborov, ktorí kritizovali prístup úradov na Slovensku. Z vládnych predstaviteľov sa na konferencii zúčastnili sociálni demokrati Lehocký a Horváth, ktorí sa delegátov snažili upokojiť aj poukázaním na dodávku 40 vagónov múky do Trenčianskej župy. Ako predstavitelia bratislavského ústredia sociálnej demokracie sa však aj oni stali terčom kritiky.<sup>2</sup>

Hoci na Slovensku situáciu komplikovali aj národnostné pomery, podarilo sa 9. februára usporiadať vo Vrútkach spoločnú konferenciu slovenských a maďarských sociálnych demokratov. Dňa 6. apríla 1919 sa v Podbrezovej uskutočnila župná konferencia sociálnodemokratických a odborových organizácií pričom sa terčom ich kritiky stala predovšetkým zlá situácia v zásobovaní. Podobne to bolo aj na konferencii v Spišskej Novej Vsi dňa 11. mája 1919, ale tam sa už požadovalo aj vyvlastnenie baní a veľkostatkov. Podobne to bolo aj na konferenciách v Liptovskom Svätom Mikuláši a v Piešťanoch, kde sa požadovalo aj premiestnenie vedenia sociálnej demokracie z Bratislavy.

2 Mlynárik, Ján. Decembrový generálny štrajk na Slovensku. Bratislava 1960, s. 7–11.

V dôsledku nízkych miezd a nedostatočného zásobovania prebehla v roku 1919 na Slovensku v roku vlna štrajkov a protestných zhromaždení – v septembri v Piešťanoch, Harmanci, Krompachoch a vo Vrútkach, v októbri v Oščadnici a v decembri v Žiline, Seredi, Ružomberku, Rybárpoli, Trnave, Bratislave a opäť v Krompachoch. Zúčastnili sa ich kovorobotníci, železničari, drevorobotníci, baníci, robotníci v textilkách a nezamestnaní. Zo Zvolenskej župy, v ktorej sa nachádzalo niekoľko kľúčových priemyselných podnikov a významný podiel slovenského robotníctva, 19. novembra 1920 informoval župan Jozef Országh ministra ČSR s plnou mocou so sídlom v Bratislave o tamojšom radikálnom ľavicovom hnutí a jeho činnosti. Vo svojej dôvernej správe ministra ubezpečil, že v ním spravovanom obvode sa vážne radikálne ľavicové hnutie nevyskytuje a toto hnutie zažilo svoj vrchol v čase poľsko-ruskej vojny, čo znamená, že na jeseň 1920 sa už nachádzalo na ústupe, v úpadku a nepredstavovalo pre štátnu bezpečnosť reálnu hrozbu, keďže sa neuchytilo ani medzi širokým ľudom župy. Župan pokračuje: „...Počas prevratu, keď sa stroskotala svrchovanosť Rakúsko-Uhorska, široké vrstvy obyvateľstva sa v strane soc. dem. zmáhala skupina krajných socialistov a pod vlivom tejto koncom mesiaca októbra 1919 roku vydala strana v B. Bystrici Proletár, v ktorom sa nápadne zaoberali... ruských a maďarských boľševikov a v 3 číslach oslavovali úspechy ruských armád. Časopis pod menom Proletár následkom cenzúry zanikol. Vychádza ale v miernejšom duchu pod menom Hlas ľudu i na ďalej hlásajúc III. internacionálu...Za vodcu... môžem menovať Júliusa Verčika, býv. redaktora Hlas ľudu a Kovorobotník-a, ktorého čs. soc. dem. strana robotnícka vyslala na štúdium ruských pomerov do Ruska a na cestu dala 10 000 korún. Toho času zdržuje sa menovaný v sovietskom Rusku. Tiež sú prívrženci III. internacionálneho smeru poslanec Daniel Ertl, učiteľ v Lieskovci (župa zvolenská) a Václav Chlumecký, terajší redaktor časopisu Hlas ľudu“.<sup>3</sup>

Už v marci 1920 sa uskutočnili štrajky poľnohospodárskych robotníkov v Hlohovci, Topoľčanoch, Nových Zámkoch a v Šali. Štrajkujúci vystupovali jednak proti snahám o obnovenie monarchie v Maďarsku a neskôr prejavovali sympatie k Maďarskej republike rád. Po jej zániku vystupovali proti kontrarevolučnému teroru. Na Slovensku pokračovalo aj zjednocovanie slovenských, maďarských a nemeckých odborových organizácií. Tento proces vyvrcholil na jeseň 1920.

Hoci na Slovensku situáciu komplikovali aj národnostné pomery, podarilo sa 9. februára usporiadať vo Vrútkach spoločnú konferenciu slovenských a maďarských sociálnych demokratov. Dňa 6. apríla 1919 sa v Podbrezovej uskutočnila župná konferencia sociálnodemokratických a odborových organizácií pričom sa terčom ich kritiky stala predovšetkým zlá situácia v zásobovaní. Podobne to bolo

---

3 Štátny archív Banská Bystrica, fond Zvolenská župa 1919–1922, č. j. 284/1920 prez., kart. 8. Komunistická stávka v župe zvolenskej. Štátny archív Banská Bystrica, fond Zvolenská župa 1919–1922, inv. č. 284/1920 prez., kart. 8. Komunistická stávka v župe zvolenskej.

aj na konferencii v Spišskej Novej Vsi dňa 11. mája 1919, ale tam sa už požadovalo aj vyvlastnenie baní a veľkostatkov. Podobne to bolo aj na konferenciách v Liptovskom Svätom Mikuláši a v Piešťanoch, kde sa požadovalo aj premiestnenie vedenia sociálnej demokracie z Bratislavy.

Namiesto národnostných sporov sa do popredia dostávali sociálne otázky robotníctva. konferencia sa rozhodla pripojiť aj k III. internacionále. Na jeseň prebehla celá vlna štrajkov poľnohospodárskych robotníkov v okresoch Hlohovec, Nitra, Nové Zámky a inde. Jedným z dobre organizovaných stredísk boli Vráble, kde sa zišlo na 400 štrajkujúcich aj z okolitých obcí. Okrem četníkov obsadili mesto aj vojaci.

Četníci vyzvali štrajkujúcich, aby sa rozišli. Pramene uvádzajú, že jeden z četníkov vrazil bodákom do prs deputátovi Pavlovi Baťovi z Malých Chrašťan<sup>4</sup> a tento mŕtvy padol na zem. Nervozita stúpala, štrajkujúci sa snažili dostať do mesta. Po opätovných výzvach veliteľ hliadky z četníckej stanice v Novej Bani, strážmajster Karol Hamáček, vydal rozkaz k paľbe. Guľky trafili štyroch štrajkujúcich. Viliam Spötler z Novej Vsi nad Žitavou zahynul na mieste, spolu s ním i 43-ročná Mária Krištofová rod. Grünwaldová z Vrábel.<sup>5</sup> Ťažko ranenú Rozáliu Štefunkovú a Máriu Cibulkovú odviezli do nemocnice, po čase sa obe uzdravili. Ranených bolo dohromady viac ako 20 a celkovo 50 obyvateľov bolo zatknutých. Po tomto incidente sa štrajkujúci rozišli. Okolo 50 účastníkov bolo zatknutých. Udalosti mali veľký ohlas a štrajkové hnutie tu napriek zásahu mocenských orgánov vydržalo najdlhšie – prakticky až do 25. decembra.

Do štrajku sa na Slovensku zapojilo 42 vtedajších okresov, čo predstavovalo 53 percent slovenských okresov. Štrajk nezasiahol Bratislavskú župu, hoci tam bola veľká koncentrácia priemyselných robotníkov. Podobne neštrajkovali ani handlovskí baníci a hornonitrianski robotníci. Dôsledkom generálneho štrajku bol koniec obdobia nestability v politike a otvorený stret dvoch frakcií v sociálnodemokratickej strane. Ten vyústil vo vznik nového politického subjektu, keď sa ľavicové krídlo sociálnej demokracie na májovom zjazdu v roku 1921 prehlásilo za Komunistickú stranu Československa. Sociálna demokracia stratila väčšinu svojich členov a jej pozícia voči ostatným stranám zoslabla. Úlohy najväčšej politickej strany v ČSR sa ujala Republikánska strana poľnohospodárskeho a maloľnohospodárskeho ľudu (Agrárna strana).

Zaujímavosťou je, že v dňoch 16.–17. januára 1921 sa práve v Lubochni a nie v nejakom priemyselnom centre, kde bolo veľa robotníkov, konal zjazd marxistickej ľavice Slovenska a Podkarpatskej Rusi, čo viedlo k založeniu Komunistickej strany na Slovensku.

4 Miestna časť obce Beladice, okres Zlaté Moravce.

5 Štátny archív Nitra, kniha úmrtí MsNV Vráble, zv. 3, por. č. 37, písomnosti hl. slúžneho.

Podľa stranického hodnotenia marxistických historikov: „December roku 1920 rozhodol o tom, že sa Československá republika, ktorá sa 28. októbra 1918 zrodila z revolučného hnutia robotníctva a ľudu, stabilizovala pod vedením buržoázie ako štát meštiackej buržoázie, ako štát kapitalistického zriadenia... A december 1920 bol obrovským poučením pre československý proletariát. Ukázal pravú tvár československej buržoázie, odhalil triedny buržoázny charakter masarykovskej demokracie a štátu. Ukázal v prudkom svetle, kam až zaviedla pravicových socialistických vodcov reformistická teória spolupráce s buržoáziou. Od handlovania s buržoáziou, od parlamentného vyjednávania o drobné reformy, v ktorých videli celý zmysel robotníckeho hnutia – až po priame opustenie triedneho boja a konečných cieľov robotníckeho hnutia, až na najhlbšie dno politickej a ľudskej zrady. Naveky prischla na rukách týchto bývalých robotníkov robotnícka krv.“<sup>6</sup>

---

<sup>6</sup> Nečásek, František. *Mladost' Klementa Gottwalda*. Bratislava 1952. s. 33, 35.

### ***December Political Strike in Slovakia in 1920 and Its After-Effect***

*From the establishment of Czechoslovakia – especially during 1919–1920 – there was first an ideological and later an armed struggle for the unity of the new state’s territory (Bohemian borderland, Seven-Day War in Cieszyn Silesia, and fights in Slovakia) that not only laid the foundations for the Czechoslovak Army, but also set the main principles for the internal structure of Czechoslovakia.*

*The Slovak proletariat was smaller and less experienced than its Czech counterpart. Furthermore, social democracy had fewer adherents in Slovakia and the clerical Slovak People’s Party spearheaded by Andrej Hlinka controlled the local political scene. On 19 March 1919 fifty-one members of social democracy and trade unions gathered at a conference in Trenčín to criticise the Slovak authorities. The participating social democrats and government representatives Lehocký and Horváth tried to appease the delegates with a coupon for the supply of forty carriages of flour to the Trenčín district. Yet, they became a target for criticism just like the representatives of the Bratislava headquarters of social democracy.*

*Forty-two districts, accounting for 53% of the Slovak districts, joined the December strike. The Bratislava district was not affected despite a huge concentration of industrial workers. Similarly, the miners of Handlová and workers of Horní Nitra did not go on strike. The general strike terminated the period of political instability with an open clash of two factions in the social democratic party. As a consequence, a new political organisation was established at the social democracy congress in May 1921 where the left wing of social democrats declared themselves the Communist Party of Czechoslovakia. Social democracy lost the majority of its members and the party’s position weakened. The Republican Party of Farmers and Peasants (Agrarian Party) assumed the role of the largest political party in Czechoslovakia.*

*Interestingly, the congress of the Marxist left of Slovakia and Carpathian Ruthenia resulting in the establishment of the Communist Party of Slovakia was held in Lubochňa on 16–17 January 1921 rather than in a centre of industry with a great number of workers.*





Viliam Spötler z Novej Vsi nad Žitavou (vzadu druhý sprava), jedna z obetí streľby do účastníkov generálneho štrajku vo Vrábľoch z časov svojej vojenskej služby (Ponitranské múzeum v Nitre, sign. 2022, 06 H)



Pomník zastrelených vo Vrábľoch,  
foto autor



Pomník generálneho štrajku v Hodoníne, foto autor